

نقش امام در جامعه از دیدگاه

نجم البلاغه

www.ketab.ir

نگارنده

سوسن گودرزی

سرشناسه	:	گودرزی، سوسن/۱۳۴۸-
عنوان و نام پدیدآور	:	نقش امام در جامعه از دیدگاه نهج البلاغه / تألیف: سوسن گودرزی
مشخصات نشر	:	گراگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۲۱۰ ص
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۴-۱۴۴-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - دیدگاه درباره رهبری
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. . نهج البلاغه - رهبری
موضوع	:	رهبری - جنبه های مذهبی - اسلام
رده بندی کنگره	:	BP ۹۷۸ / ۹۴ گ ۹ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	:	۲۹۷ / ۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۷۴۸۸۶۶

نقش امام در جامعه از دیدگاه نهج البلاغه

مولف: سوسن گودرزی

چاپ: اول-۱۳۹۴

ناشر: نوروزی

مشخصات ظاهری: ۲۱۰ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۱۰۰۰

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۴-۱۴۴-۰ ISBN:

چاپ: نوروزی-۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

نشانی: گلستان، گرگان، خیابان شهید بهشتی، بازار رضا(ع)، ۰۱۷-۳۲۲۴۲۲۵۸

دورنگار: ۰۱۷-۳۲۲۲۰۰۴۷ آدرس الکترونیکی: Entesharate.noruzi@gmail

سایت انتشارات: www.Entesharate-noruzi.com

چکیده

بررسی نقش اجتماعی امام، در یکی از مهم‌ترین منابع اسلامی (نهج‌البلاغه) می‌تواند الگویی باشد برای نشان دادن پویایی دین اسلام. بنیان اعتقادی شیعه در موضوع امام و نقش‌های وی، به جریان غدیرخم بر می‌گردد. با بررسی‌های انجام شده در این تحقیق، وجود امام در ابعاد مختلف جامعه، نقش اساسی و کلیدی دارد و توصیف و تبیین این نقش‌ها در متن و شرح‌های مختلف کتاب نهج‌البلاغه رسالت اصلی این پژوهش بوده است. امام مهم‌ترین رکن اداره جامعه اسلامی بر محور حق و عدل است. وجود امام امنیت و سعادت جامعه را در بر دارد؛ زیرا او منشأ خیر و برکت الهی است. امام با شناساندن حقیقت دنیا و آخرت و عوامل انحراف انسان از حق و با توصیه راه‌های تکامل، به تقویت اعتقادات جامعه می‌پردازد. در زمینه اعتقادات، شناساندن مبدأ، معاد، توحید و نبوت از نقش‌های مهم امام است. امام با معرفی علوم نافع و توسعه صنعت و مشاغل، نقش خود را در ارتقای علم و اقتصاد جامعه ایفا می‌کند. امام در امر اقتصاد جامعه نقشی بنیادی بر حمایت از تولید، عمران و آبادی و تقویت اقتصاد اسلامی دارد. همچنین امام با سیاستگذاری‌های حکومتی و اداره جهاد، نقش کلیدی خود را در اجرا و استوار ساختن عدل در جامعه به انجام می‌رساند. امام در زوایای مختلف سیاست اداری، حکومتی، جنگی، هدایت و رهبری جامعه را به عهده دارد و با تدابیر الهی، در راه سعادت دنیا و آخرت، جامعه را پیش می‌برد. در زمینه‌های رشد فضایل اخلاقی مثل بالا بردن اخلاص، زنده نگاه داشتن روحیه امر الهی و جلوگیری از گسترش رذایل اخلاقی مانند ظلم و ستم، استبداد و خودرأیی، تهمت و افتراء و...، هدایتگری الهی به دست و زبان امام انجام می‌گیرد. وجود امام در جامعه، جهت تحقق بخشیدن یک زندگی متعالی، برای عموم مردم ضرورت دارد. امام با اجرای عدالت، سبب قوام، احیاء و اجرای احکام و قوانین الهی می‌شود. بدون تردید، عدالت در عرصه زندگی اجتماعی و فردی انسان‌ها، از مهم‌ترین اهداف تشکیل

حکومت‌های الهی است و قدرتمندترین و الهی‌ترین مجری در این میدان، وجود امام است.

کلیدواژه‌ها: نقش امام، نقش اعتقادی امام، نقش اخلاقی امام، توسعه علم، اقتصاد، سیاست، عدالت، امام علی (ع) نهج البلاغه.

www.ketab.ir

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
بخش اول: کلیات و مفاهیم.....	۵
فصل اول: مفهوم‌شناسی.....	۶
۱- مفهوم‌شناسی.....	۶
۱-۱- مفهوم امام.....	۶
۲-۱- مفهوم رهبر.....	۹
۳-۱- مفهوم حاکم.....	۱۰
۴-۱- مفهوم جامعه.....	۱۱
بخش دوم: نقش رهبر در ارتقای اخلاق و اعتقادات در جامعه.....	۱۳
فصل اول: نقش امام در اعتقادات جامعه.....	۱۴
۱- آخرت‌شناسی.....	۱۴
۱-۱- تفکر در مبدأ هستی.....	۱۵
۲-۱- توجه دادن به معاد.....	۱۸
۲- دنیا‌شناسی.....	۲۳
۳- شناساندن راه‌های تکامل.....	۲۶
۱-۳- توحیدشناسی.....	۲۷
۲-۳- عبودیت و بندگی.....	۲۹
۳-۳- توصیه به ولایت‌پذیری.....	۳۱
۴- شناساندن عوامل انحراف.....	۳۴
۱-۴- جلوگیری از تفسیر به رأی.....	۳۵
۲-۴- مبارزه با انحرافات دینی و بدعتها.....	۳۷
فصل دوم: نقش امام در اخلاق جامعه.....	۴۱
۱- رشد و گسترش فضیلت‌ها و ارزش‌های اخلاقی.....	۴۳
۱-۱- بالا بردن اخلاص.....	۴۴
۲-۱- راستی و صداقت.....	۴۶
۳-۱- روش امر به معروف و نهی از منکر.....	۴۸
۱-۲- استبداد و خودرایی.....	۵۰
۲-۲- ظلم و ستم.....	۵۲

۵۳	۳-۲- زراندوزی
۵۴	۴-۲- ریا و خودنمایی
۵۶	۵-۲- پرهیز از دروغ
۶۰	۶-۲- تهمت و افترا
۶۳	بخش سوم: نقش امام در پیشرفت علم و توسعه اقتصادی
۶۴	فصل اول: نقش امام در علم و فرهنگ جامعه
۶۵	۱- تشویق به فراگیری علم
۶۷	۲- فراگیری در آموزش علوم دینی
۷۰	۳- معرفی علوم نافع
۷۳	۴- بسط و توسعه آموزش و پرورش
۷۵	۵- مبارزه با تحریفات
۸۰	فصل دوم: نقش امام در اقتصاد جامعه
۸۳	۱- توسعه کشاورزی
۸۵	۱-۱- حمایت از کشاورزان
۸۹	۲-۱- تشویق به کشاورزی
۹۱	۳-۱- عمران و آبادانی
۹۵	۲- توسعه صنعت و تجارت
۱۰۰	۲-۱- تشویق به تجارت و صنعت
۱۰۱	۲-۲- حمایت از صنعت گران و تولیدکنندگان
۱۰۴	۳-۲- نظارت بر بازار و اجرای قانون
۱۰۸	۴-۲- نظارت بر قیمت و قیمتگذاری
۱۱۰	۵-۲- تشویق به کار و فعالیت
۱۱۳	بخش چهارم: نقش امام در سیاست و برقراری عدالت در جامعه
۱۱۴	فصل اول: نقش امام در سیاست جامعه
۱۱۷	۱- برنامه‌ریزی امام در سیاست حکومتی
۱۱۹	۱-۱- برقراری امنیت سیاسی
۱۲۰	۲-۱- حفظ نظام اجتماعی سالم
۱۲۱	۳-۱- زمانه شناسی
۱۲۴	۴-۱- شناخت فتنه
۱۲۷	۵-۱- مقابله با فتنه جویان و مخالفان

۱۲۹	۱-۶- مجوریت قانون الهی در عمل
۱۳۲	۲- نظارت امام بر سیاست اداری
۱۳۳	۲-۱- آینده‌نگری و عاقبت‌اندیشی
۱۳۶	۲-۲- اعتدال و میانه‌روی
۱۴۰	۲-۳- مشورت و رایزنی
۱۴۲	۲-۴- حفظ آزادی همگان
۱۴۵	۳- ساماندهی امام در امور جنگی
۱۴۶	۳-۱- دشمن‌شناسی
۱۴۸	۳-۲- برقراری امنیت
۱۵۰	۳-۳- تشکیل نیروهای مسلح و تقویت آنها
۱۵۲	۳-۴- تعلیم و تربیت نیروهای نظامی
۱۵۳	۳-۴-۱- تعلیم و تربیت ایمانی
۱۵۴	۳-۴-۲- تعلیم و تربیت جنگی
۱۵۵	۳-۵- شناخت تاکتیک‌های دشمن
۱۵۵	۳-۵-۱- انجام فعالیت‌های سازمانی و تشکیلاتی
۱۵۶	۳-۵-۲- شعارها و بهانه‌های عامه‌پسند
۱۵۷	۳-۵-۳- ایجاد شبهه
۱۵۷	۳-۵-۴- استفاده از چهره‌های مقبول
۱۵۸	۳-۵-۵- استفاده از مکر و حيله
۱۵۹	۳-۵-۶- ایجاد تفرقه در مسلمانان
۱۶۰	فصل دوم: نقش امام در برقراری عدالت در جامعه
۱۶۴	۱-۱- احیای حقوق افراد
۱۶۵	۱-۲- رعایت اصل آزادی
۱۶۸	۱-۳- نفی خشونت
۱۶۹	۱-۴- تعامل با مردم
۱۷۰	۱-۵- شایسته‌سالاری
۱۷۲	۱-۶- تأمین رفاه عمومی و مقابله با تبعیض
۱۷۵	۱-۷- برقراری امنیت برای همه افراد
۱۷۷	۲- سازمان‌دهی امام در برقراری عدالت اقتصادی
۱۸۰	۲-۱- سیاست‌ها و اهداف ایجابی اقتصادی
۱۸۱	۲-۱-۱- رفع نیاز مردم جامعه

۱۸۲.....	۲-۱-۲- تساوی در بیت‌المال.....
۱۸۳.....	۲-۱-۳- توجه به یتیمان محرومان.....
۱۸۵.....	۲-۱-۴- گرفتن مالیات بعد از عمران و آبادانی.....
۱۸۶.....	۲-۲- سیاست و اهداف سلبی.....
۱۸۸.....	۲-۲-۱- پرهیز از رشوه و یا فساد مالی.....
۱۸۸.....	۲-۲-۲- جلوگیری از احتکار.....
۱۸۹.....	۲-۲-۳- تخصیص سود و درآمد به زحمت‌کشان.....
۱۹۱.....	۳- نظارت امام در اجرای عدالت قضایی.....
۱۹۳.....	۳-۱- اجرای قوانین الهی.....
۱۹۴.....	۳-۲- شناساندن اهمیت عدالت در قضاوت.....
۱۹۶.....	۳-۳- توجه و اهمیت به جایگاه قضاوت.....
۱۹۷.....	۳-۴- تأمین نیازهای قضات.....
۱۹۸.....	۳-۵- مساوات در برابر قانون.....
۱۹۹.....	۳-۶- آموزش آداب قضاوت.....
۲۰۰.....	۳-۷- عدالت در اجرای حدود.....
۲۰۱.....	۳-۸- انتصاب قاضیان برتر برای قضاوت.....
۲۰۲.....	نتیجه.....
۲۰۵.....	فهرست منابع و مآخذ.....

مقدمه

اگر نقش امام (ع) نوعی هدایت و نفوذ در رفتار و کردار انسان‌ها است، پس می‌توان گفت از روزی که خداوند بشر و عالم را آفرید، رهبری و هدایت انسان‌ها را به دست امام همان زمان قرار داده است. وقتی که خداوند عالمیان، جهان و انسان را آفرید، آن را به حال خود رها نکرد، بلکه زمام هدایت و رهبری را خود در دست گرفت. امروزه هدایت و رهبری انسان از بحث‌های اساسی به شمار می‌رود. اساس بحث نقش امام در جامعه، ضرورت رهبری و هدایت برای جامعه است، بدهات این مسئله آن‌چنان است که تشکیک در آن، تشکیک در امر بدیهی است. عقل و شرع اتفاق دارند که جامعه بدون امام و رهبر، به هرج و مرج محکوم است و سامان جامعه، تنها در سایه حکومت و رهبری است.

در اهمیت وجود امام و رهبر، می‌توان به این آیه از قرآن استناد نمود که خداوند در آیه هشتم سوره رعد می‌فرماید: «لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» یعنی برای هر ملتی راهنمایی و رهبری ضروری است.

تبیین فلسفی این نیاز اجتماعی این است که زندگی اجتماعی به وجود قانونی نیاز دارد که حدود و وظایف و حقوق اجتماعی افراد را تعیین کند. از طرفی، قانون بدون پشتوانه اجرایی، کارایی لازم را نخواهد داشت؛ زیرا قانون‌شکنان به سادگی می‌توانند از اجرای آن خودداری کنند. از این رو لازم است فرد یا گروهی بر اجرای قانون نظارت کرده، با به‌کارگیری تدابیر و ابزارهای لازم، زمینه اجرای آن را فراهم آورند. این همان حکومت و رهبری جامعه است که در طول تاریخ بشر با اشکال ساده و پیچیده در جوامع بشری معمول بوده است.

در سخنان امام علی (ع) بر ضرورت حکومت تأکید شده است تا آن‌جا که اگر زمامدار صالح و نیکوکار یافت نشود و امر جامعه دایر مدار این باشد که یا زمامداری ناصالح عهده‌دار تدبیر نظام حکومتی جامعه گردد یا نظام سیاسی بر جامعه حکم‌فرما نباشد و جامعه به دست هرج و مرج سپرده شود، فرض نخست رجحان دارد. همان -

طور که فرموده است: «مردم را از رهبر و پیشوا گریزی نیست، حال آن رهبر یا نیکوکار و خیرخواه است و یا ستمکار و نابکار»^۱

می‌توان در اهمیت هدایت‌گری و امامت، به این جمله امام علی (ع) اشاره کرد که حضرت علی (ع) در خطبه ۴ خطاب به کمیل می‌فرماید: «موقعی که در تاریکی گمراهی و نادانی بودید به سبب ما هدایت شدید و به راه راست قدم نهادید و بر کوهان بلندی سوار شدید و به واسطه ما از تیرگی شب‌های آخر ماه داخل روشنایی صبح گردیدید.»

امام (ع) با بیانات گوناگون و ترسیم چهره واقعی رخداده‌ها، مانند نقاشی چیره‌دست، حقایق و نکات مهم اجتماعی را در صحنه تاریخ به نمایش گزارد و مقام امامت و نقش آن را در فراز و نشیب زندگی سیاسی و اجتماعی معرفی کرده است. امامت مهم‌ترین رکن اداره جامعه اسلامی بر محور حق و عدل است؛ زیرا اعتقاد، مبدأ و مقدمه هر حرکتی است و حرکت بی‌فکر و اعتقاد، حرکتی است کورکورانه و عبث و بدیهی است که تشکیلات سیاسی و نظامی جامعه باید از یک مبدأ و منشی سرچشمه گیرد تا روح این مبدأ در شریان حیات جامعه حرکت کند. این روح هر چه هم مخفی و دور از دسترس باشد، مظاهر آن در زندگی و روابط اجتماعی خودنمایی می‌کند. به بیانی دیگر، وضع قوانین و کنترل و هدایت آن، همه از این روح نشأت می‌گیرد. اگر در رأس هرم حکومت «امام معصوم» باشد و مردم و کارگزاران از او کاملاً اطاعت نمایند، گردش کار به شکلی و به سویی است که با اداره کشور به مدیریت طاغوت تفاوت جدی و چشمگیر خواهد داشت. چه زیبا و متین است کلام امام (ع) که فرمود: «وإن فی سلطان الله عصمة لامرکم»؛^۲ یعنی در پهن‌دشت قدرت و حکومت اسلام و در

۱ نهج البلاغه، خطبه ۴۰

۲ - بحار الانوار، ج ۳۲، همان، ص ۸۱

زیر آفتاب ولایت حق، زندگی و امور شما به سامان می‌رسد و از گزند ظالمان و غارتگران در امان می‌مانید.

از سوی دیگر، از مجموعه احادیثی که از پیامبر اکرم و امامان هدایت نقل شده است - که بیان آن‌ها از گنجایش این مختصر افزون است - چنین برمی‌آید که شناخت امام و معرفت مقام الهی او یکی از مسئولیت‌های خطیر امت اسلامی است و این تکلیف عظیم در ارتباط با وظایف دیگر شرعی از اولویت و اهمیت خاصی برخوردار است.

شناخت امام (ع) یعنی ایمان و آگاهی به این حقیقت که امام حجت بالغه خدا و وصی پیامبر او بر روی زمین است و به همین دلیل اولی به تصرف در جان و مال همه مسلمانان و متصرف در همه عوالم ملک و ملکوت است. در کلامی جامع، امام (ع) نه تنها دارای ولایت تشریعی است، بلکه به اذن پروردگار از ولایت تکوینی نیز برخوردار است. همه مسلمانان به فرمان پروردگار وظیفه دارند تا حرکت، سمت‌گیری و هدف زندگانی خود را با حرکت، جهت‌گیری و هدف امام معصوم هماهنگ و منطبق سازند. بنابر این امام امت اسلامی باید از همه فضایل و کرامات انسانی برخوردار باشد. در آیین *نهج‌البلاغه* تصویرهای زیبا و دلپذیر و فراوانی از سیمای اهل‌بیت پیامبر که جانشینان وی و حجت‌های خدا و امینان او در میان امت اسلامی هستند به نمایش گذاشته است.

این رساله درصدد است به روش تحلیلی و توصیفی، ضمن مروری بر چگونگی طرح این‌گونه مباحث به بیان نقش امام در جامعه، از دیدگاه *نهج‌البلاغه*، بپردازد. این تحقیق، بر پایه مطالعات نگارنده در *نهج‌البلاغه* شکل گرفته و دامنه آن به این کتاب محدود است.

به همین دلیل محقق، رساله را در چهار بخش اساسی تدوین کرده است که در هر بخش به نقش امام (ع) در محورهای مختلف در جامعه پرداخته شده است. از جمله

نقش امام(ع) در گسترش علوم و فرهنگ در توسعه کشاورزی و اقتصاد جامعه، در محوره‌های سیاسی و قضایی و

www.ketab.ir